

دعای وداع امام زین العابدین با ماه رمضان

ماه مبارک رمضان، ماه بازگو کردن کلام ربّ یعنی تلاوت قرآن و ماه سخن گفتن عبد با ربّ یعنی دعا است...



ماه مبارک رمضان، ماه بازگو کردن کلام ربّ یعنی تلاوت قرآن و ماه سخن گفتن عبد با ربّ یعنی دعا است. دعا را هم تقسیم‌بندی کردیم به مأثور و غیرمأثور که دارای آداب و شرایطی است. بحث دعای غیرمأثور تمام شد و وارد بحث دعای مأثور شدیم و فقط مقدمه کوتاهی برای آن مطرح کردیم که دیگر فرصت نداشتیم بیش از این، به مسأله بپردازیم و این بحث را ادامه دهیم. لذا من جلسه گذشته عرض کردم که چون فرصتی برای ادامه بحث نیست، بحث دیگری را شروع می‌کنیم. من پیش از ماه مبارک، این‌طور هدف‌گیری کرده بودم که در ماه مبارک رمضان، راجع به دعای چهل و چهارم صحیفه سجادیه امام زین العابدین (صلوات الله علیه) بحث کنم که حضرت این دعا را هنگام دخول ماه مبارک رمضان می‌خواندند. می‌خواستم آن دعا را مطرح کنم، که دیگر فرصت نشد. تقدیر الهی غیر از این را برای ما رقم زد. با خود گفتم: حالا که به آن بحث نرسیدیم، لااقل در این جلسه که به حسب ظاهر، شب آخر ماه مبارک رمضان است، دعای وداع امام زین العابدین (صلوات الله علیه) را از صحیفه که دقیقاً بعد از دعای دخول ماه مبارک است، مطرح کنیم. این‌طور نقل شده که وقتی ماه رمضان تمام شد، حضرت در روز آخر ما مبارک رمضان، این دعا را می‌کردند که دعای چهل و پنجم صحیفه است.

طرح بحث

من قبل از اینکه وارد این بحث شوم، تذکر بدهم که من الآن نمی‌خواهم دعا را شرح کنم. یک وقت اشتباه نشود! من نمی‌خواهم در این #171؛ یک جلسه؛ وارد دعای صحیفه شوم. چون آن بحث، به چندین جلسه نیاز دارد. من فقط آن جملاتی را که زین العابدین (صلوات الله علیه) به عنوان خداحافظی با ماه مبارک رمضان می‌فرماید، تا حدی که بشود، مطرح می‌کنم. شاید حدود بیست تعبیر در این دعا وجود دارد که حضرت می‌گوید ای ماه رمضان، خداحافظ! من مقدمه‌ای را در ابتدا عرض می‌کنم و بعد تا آن مقداری که بشود وارد این خداحافظی های امام زین العابدین با ماه مبارک رمضان می‌شوم.

نکته اول؛ زمان امری انتزاعی است

من نکاتی را برای اهل فن و برای روشن شدن آن‌ها عرض می‌کنم. آقایان علما، در جای خود، بحثی دارند درباره این که زمان چیست؟ این بحث در مسائل کلامی مطرح است. ما می‌گوییم زمان از حرکت انتزاع می‌شود و تعبیر می‌کنیم که زمان یک امر انتزاعی از حرکت است. من نمی‌خواهم وارد آن بحث‌ها شوم، فقط یک نکته را اشاره می‌کنم. چون حضرت در این دعا به ماه مبارک خطاب می‌کند، من می‌خواهم بگویم خطاب به ماه، که زمان است یعنی چه.

گفتیم زمان از حرکت انتزاع می‌شود و #171؛ حرکت انتزاعی؛ می‌شود #171؛ زمان؛ و اهلش تعبیر می‌کنند که حرکت #171؛ راسمه زمان؛ است. یعنی حرکت زمان را ترسیم می‌کند. از یک حرکت، یک زمان خاص، انتزاع می‌شود. پس این که ما بحث کردیم که بعضی زمان‌ها قداست دارد، یعنی یک قطعه از #171؛ حرکت؛ مقدس است که از آن یک زمان خاص انتزاع شده است. مثلاً از نظر روزها، شب‌ها یا ماه‌ها، این قطعه از حرکت که راسم زمان خاصی است، دارای قداست است، در حالی که ما تعبیر می‌کنیم و می‌گوییم زمان خاص قداست دارد. یعنی این حرکت که یک زمان خاص را ترسیم کرده است، دارای قداست است.

تمثل این ماه برای زین العابدین (صلوات الله علیه)

این مطلب را برای اهلش گفتم که بدانند من به این نکات توجه دارم. یک دفعه نگویند که زمان امر انتزاعی است، پس چه طور می‌گویید زمان دارای قداست است؟ پاسخ این است که این قطعه از حرکت، که راسم زمان خاصی است، قداست پیدا می‌کند و آن دارای آثار می‌شود و همه آن مسائلی که در باب زمان‌ها مطرح کردیم، به همین معنا است که این حرکت است که واقعیت دارد و دارای تقدس است و چون قطعه‌ای از زمان را ترسیم می‌کند، ما می‌گوییم آن زمان، دارای قداست است. زین العابدین (صلوات الله علیه) هم در این دعا، گویی زمان را به نحوی متمثل می‌کنند و به این قطعه مقدسه از زمان خطاب می‌کنند که از حرکت گرفته شده است. این اجمال مطلب بود که برای اهلش گفتم.

نکته دوم؛ معنای دیگر #171؛ السلام علیک؛ یعنی #171؛ خداحافظ؛

و اما مسأله دیگری را هم عرض کنم، و آن این است که در محاورات عربی، چه بسا در آداب شرعی ما هم این‌طور باشد؛ هم در هنگام ورود به شخص سلام می‌کنند و هم هنگام خروج و وداع؛ یعنی دو نفر وقتی که به هم می‌رسند، به هم سلام می‌کنند و وقتی که

می‌خواهند از هم جدا شوند نیز سلام می‌کنند. ولی ما در محاورات، هنگام برخورد #171& سلام؛ می‌کنیم و هنگامی که می‌خواهیم جدا شویم، می‌گوییم: #171& خداحافظ؛ عرب زبانان به جای #171& خداحافظ؛ مثل هنگام برخورد، می‌گویند: #171& السلام علیک؛.

وداع حضرت سجاد(علیه‌السلام) با ماه مبارک رمضان

من این را عرض کردم به خاطر این‌که در جملاتی که از زین‌العابدین (صلوات الله علیه) تحت عنوان دعای وداع نسبت به ماه مبارک رمضان آمده است، از این تعبیر بسیار استفاده شده است. من فقط آن جملاتی را که حضرت تحت عنوان #171& خداحافظی با ماه مبارک رمضان؛ در این دعا دارند، مطرح می‌کنم. حضرت در ابتدای این دعا مطالب مفصلی دارند تا به این‌جا می‌رسند که: #171& فَتَحْنُ قَائِلُونَ؛ از این‌جا به بعد خطاب حضرت به ماه مبارک رمضان است؛ این قطعه مقدسه از زمان.

خداحافظ ای ماه بزرگ خدا!

#171& السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَهْرَ اللَّهِ الْأَكْبَرَ وَ يَا عِيدَ أَوْلِيَائِهِ الْأَعْظَمَ؛ این عبارت #171& السلام علیک؛ را دیگر خودتان می‌توانید ترجمه کنید. الان گفتم: یعنی خداحافظ! خداحافظ ای ماه بزرگ خدا و عید بزرگ اولیای خدا! #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَكْرَمَ مَصْنُوبٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ وَ يَا حَيِّزَ شَهْرٍ فِي الْأَيَّامِ وَ السَّاعَاتِ؛ خداحافظ ای بزرگ‌ترین همراه از میان زمان‌ها و اوقات؛ و بهترین ماه‌ها در ایام و ساعات. زین‌العابدین چه تعبیراتی می‌کند! #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ شَهْرٍ قَرُبَتْ فِيهِ الْأَمَالُ وَ ثَبُرَتْ فِيهِ الْأَعْمَالُ؛ خداحافظ ای ماهی که آرزوهایمان در تو نزدیک شد؛ یعنی امیدمان این بود که ماه رمضان بیاید و بتوانیم خودمان را اصلاح کنیم و گرفتاری‌هایمان را برطرف کنیم. خداحافظ ای ماهی که اعمال نیک در تو منتشر شد؛ واقعاً هم همین بود که هر کسی در حد خودش اعمال صالح انجام می‌داد.

دوری تو برایم سخت است، ای مونس من!

#171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ قَرِينٍ جَلَّ قَدْرُهُ مَوْجُودًا وَ أَفْجَعَ فِرَاقُهُ مَقْقُودًا؛ خداحافظ ای همراه من که ارزش تو بالا بود و اکنون که می‌روی دلم را به درد می‌آوری. فراق تو برای من بسیار دردناک است. تعبیر زین‌العابدین این است که: #171& وَ أَفْجَعَ فِرَاقُهُ مَقْقُودًا؛ فراق تو بسیار دردناک است. #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ أَلْيَفِ أَنْسٍ مَقْبِلًا فَسَرَّ؛ خداحافظ ای مونس من، که وقتی آمدی من را خوشحال کردی، #171& وَ أَوْحَشَ مُنْقَضِيًا فَمَضَى؛ و اکنون که می‌روی، من را به وحشت می‌اندازی، که بدون تو چه کنم. آن موقع خوشحال شدم، اما الان چه؟ از دوری تو هراسانم.

خداحافظ ای ماه دوری از زشتی‌ها

#171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ مُجَاوِرٍ رَفَّتْ فِيهِ الْقُلُوبُ وَ قَلَّتْ فِيهِ الذُّئُوبُ؛ خداحافظ ای همراه من که تا بودی، دل من رقیق بود و از آن سر سختی‌هایش، بیرون آمده بود. من در این ماه لطیف شده بودم و به سراغ خدا می‌رفتم، #171& قَلَّتْ فِيهِ الذُّئُوبُ؛ و وقتی که تو آمدی، گناهانم کم شد. #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ نَاصِرٍ أَعَانَ عَلَى الشَّيْطَانِ وَ صَاحِبِ سَهْلٍ سَيِّلِ الْإِحْسَانِ؛ خداحافظ ای یابوری که کمک کردی تا من بر شیطان غلبه کنم و ای همراهی که راه‌های نیکی را بر من آسان کردی.

خداحافظ ای ماه آزادی از دوزخ

#171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مَا أَكْثَرَ عِتْقَاءَ اللَّهِ فِيكَ وَ مَا أَسْعَدَ مِنْ رَعَى حُرْمَتِهِ يَكْ؛ خداحافظ ای ماهی که تعداد آزادشده‌گان از آتش جهنم در تو زیاد شد. این اشاره به همان روایتی است که خداوند در هر شب، به هنگام افطار هزار، هزار کس را از آتش جهنم نجات می‌داد؛ در شب‌های جمعه هر یک ساعت، این‌طور می‌کرد و در شب آخر ماه رمضان به مقدار تمام کسانی که در کل این ماه از آتش نجات داده است را نجات می‌دهد. ای خدا! آیا می‌شود که امشب ما هم یکی از این آزاد شده‌ها باشیم؟ سعادت‌مند شد کسی که حریم احترام تو را رعایت کرد. #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مَا كَانَ أَمْحَاكَ لِلذُّئُوبِ وَ أَسْتَرَكَ لِأَنْوَاعِ الْعُيُوبِ؛ خداحافظ ای ماهی که گناهان را پاک کردی و محو نمودی و همه عیب‌ها را، هر چه که بود، پوشاندی. #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مَا كَانَ أَطْوَلَكَ عَلَى الْمُجْرِمِينَ وَ أَهْيَبَكَ فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ؛ خداحافظ ای ماه! چه قدر برای گناه‌کاران طولانی بودی و چه قدر برای مؤمنین عظمت داشتی!

خوشا به حال کسانی که قدر دانستند!

تمام این جملاتی که زین‌العابدین(صلوات الله علیه) در این خداحافظی بیان می‌فرماید، گویای این مسأله است که این ماه چه ارزش و عظمتی دارد. بدانید که دارید از چه گوهر گرانبه‌ای زمانی، خارج می‌شوید! شما در چه مقطع زمانی بودید که بهترین فرصت‌ها را برای اصلاح دین و دنیایان داشتید! خوشا به حال کسانی که استفاده کردند! خوشا به حال کسانی که قدر این زمان را دانستند! خوشا به حال آنانی که قدر این ماه رمضان را دانستند و توانستند گره‌هایشان را باز کنند! چه گره‌های دنیایی، چه اخروی.

#171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ شَهْرٍ لَا تَتَأَفِسُهُ الْأَيَّامُ؛ خداحافظ ای ماهی که هیچ ماه دیگری از تو برتر نیست. #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ شَهْرٍ هُوَ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ؛ خداحافظ ای ماهی که تا تو بودی، امن و سلامت بود.

#171& السَّلَامُ عَلَيْكَ غَيْرِ كَرِيهِ الْمُصَاحَبَةِ وَ لَا دَمِيمِ الْمُنَابَسَةِ؛ خداحافظ ای ماهی که نه در همنشینی با تو ناراحتی وجود داشت و نه بدی و ناپسندی در حضور تو بود. #171& السَّلَامُ عَلَيْكَ كَمَا وَقَدْتِ عَلَيْنَا بِالْبَرَكَاتِ وَ عَسَلْتِ عَنَّا دَسَانَ الْخَطِيئَاتِ؛

ماهم در بعضی موارد برای خداحافظی می‌گوییم به سلامت! خوش آمدی! حضرت می‌فرماید: ای ماه رمضان خداحافظ و به سلامت! همان‌گونه که تو بر ما با برکات فراوان و سلامتی فرود آمدی و ناپاکی‌های گناه را از ما زدودی و ما را از خطاها شست و شو دادی!

ناراحت از رفتن تو و چشم انتظار آمدن دوباره‌ات

«#;السَّلَامُ عَلَيْكَ غَيْرَ مُؤَدَّعٍ بَرَمًا وَ لَا مَتْرُوكٍ صِيَامُهُ سَأْمًا« خداحافظ که در این وقت وداع، نه از تو ناراحتیم و نه از روزه‌داری‌ات خسته شده‌ایم. «#;السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ مَطْلُوبٍ قَبْلَ وَقْتِهِ وَ مَحْزُونٍ عَلَيْهِ قَبْلَ فُوتِهِ« خداحافظ از جانب من که خواستار تو بودم و پیش از آمدنت خوشحال بودم که تو خواهی آمد و اکنون هم که می‌خواهی بروی، اندوهگین شده‌ام که از دوری‌ات چه کنم! «#;السَّلَامُ عَلَيْكَ كَمْ مِنْ سُوءٍ صُرِفَ بِكَ عَنَّا، وَ كَمْ مِنْ خَيْرٍ أَفِيضَ بِكَ عَلَيْنَا« خداحافظ که چه بدی‌هایی را از ما دور کردی و چه خیراتی را با آمدنت نصیبمان کردی!

خداحافظ ای ماه مبارک! خداحافظ شب قدر!

«#;السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى لَيْلَةِ الْقَدْرِ الَّتِي هِيَ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ« خداحافظ و درود بر تو و شب قدر که از هزار ماه برتر است. «#;السَّلَامُ عَلَيْكَ مَا كَانَ أَحْرَضَنَا بِالْأَمْسِ عَلَيْكَ وَ أَشَدَّ شَوْقَنَا عَدَا لَيْلِكَ« خداحافظ که تا بودی، مشتاق آن بودیم که بیشتر بمانی و اکنون که می‌روی، دل‌هایمان برای دیدار دوباره‌ات پر می‌کشد. «#;السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى فَضْلِكَ الَّذِي حُرْمَتَاهُ، وَ عَلَى مَاضِرٍ مِنْ بَرَكَاتِكَ سَلْبَتْهَا« خداحافظ و درود بر تو و درود بر فضل و کرمات که از آن محروم گشتیم و برکات گذشته‌ات را از کف دادیم. «#;اللَّهُمَّ إِنَّا أَهْلُ هَذَا الشَّهْرِ الَّذِي شَرَفْتَنَا بِهِ« خداوندا ما «#;اهل« این ماه بودیم و تو ما را به آن شرافت بخشیدی و با آن، بر سر ما منت گذاشتی! ...

خدایا! تو کوتاهی ما را جبران کن!

من فقط یک جمله می‌خواهم به خدا بگویم: خدایا اگر ما کوتاه آمدیم، تو کوتاهی‌های ما را نادیده بگیر! اگر ما کوتاه آمدیم، ما را به این کوتاهی‌ها مؤاخذه نکن! ما را با این کوتاهی‌ها از برکات و غفران خود در این ساعات محروم نسا! بیا به آن‌هایی که محبت داری و لطف و مرحمت کردی، ما را دست خالی از سر این سفره رد نکن! یک طوری نشود که ما از سر این سفره استفاده نکرده، بلند شویم و برویم. بیا و در این مهمانی خود که برای ما برپا کرده بودی، مثل بقیه که از آنها پذیرایی کرده‌ای از ما هم پذیرایی کن!

حاشا به کرمات یا الله!

جملات عجیبی است که از زین‌العابدین(صلوات‌الله‌علیه) نقل شده است و همه بر عظمت این ماه دلالت می‌کند. روایتی از امام صادق (صلوات‌الله‌علیه) بود که حضرت فرمودند: «#;مَنْ لَمْ يُعْقَرْ لَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ يُعْقَرْ لَهُ إِلَى قَائِلٍ إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ عَرَفَةَ« اگر کسی در ماه رمضان مورد غفران قرار نگیرد، بعید است که بعد از این ماه مشمول لطف و رحمت خدا قرار گیرد. به حسب ظاهر برای ما، چند ساعت بیشتر از این ماه باقی نمانده است. چند ساعت بیشتر نداریم، بیایید از این ساعات استفاده کنیم. خود من امشب فکر می‌کردم و می‌گفتم: خدایا! مگر می‌شود که ما را دست خالی برگردانی؟! مگر می‌شود کسی را دعوت کنی و او را بر سر سفره بنشانی و به او غذا ندهی؟! حاشا به کرمات یا الله! ...

منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی حضرت آیت‌الله العظمی حاج آقا مجتبی‌تهرانی